

СТАНОВИЩЕ

на доц. д-р Радостин Димитров Русев (БАН, Институт за литература)

за дисертационния труд на докторанта Бойко Панов Ламбовски „Многогласие на лирическият Аз в поезията на Йосиф Бродски” за придобиване на образователната и научна степен „доктор” (Област на висше образование 2. Хуманитарни науки, Професионално направление 2.1. Филология, Научна специалност Руска литература)

Сред множеството възможни гледни ъгли, от които да се изследва поетическият свят на Йосиф Бродски, дисертантът Бойко Ламбовски е предпочел „многогласието“, разноликостта на лирическият Аз.

Налагащите се терминологични уточнения, които формулировката на темата предполага, са направени достатъчно убедително и аргументирано в Увода, а и на други места. Няколко пъти се подчертава нейната условност, това, че изследването се провежда със „съзнанието за условността, която съществува при „деленето“ на гласовете на Бродски в любовната му лирика, а и в поезията му като цяло“ (с. 31). Според дисертанта в поезията на Йосиф Бродски могат да бъдат обособени „относително различни гласове – както по силата на личностовата му еволюция и свързаните с нея екзистенциални търсения, така и поради особено многопластовото речево богатство, с което авторът разполага“ (с. 82). Той е отделил две даващи простор за наблюдения и размишления условни сфери на многогласието у Бродски, два „семантични вектора на авторовите търсения и превъплъщения на поета“ (с. 12), всеки от които е поставен във фокуса на двете глави, от които се състои дисертацията – любовта и самотата. Те са само част от многото, но определено са сред най-важните за поета, до тях равноценно по значимост може да се постави още и свободата.

За илюстрация и анализ докторантът е подбрал подходящи от гледна точка на поставената тема стихотворни текстове, например „Не выходи из комнаты“, „Осенний крик ястреба“, „Колыбельная“, „Ниоткуда с любовью, надцатого мартабря...“, любопитното не само

заради намигването към А. Пушкин, но и що се отнася до двойствеността на говорещия „Я вас любил“ и т.н.

Кръгът можеше да е и по-широк, усещат се някои отсъствия.

Не би следвало да се пропусне примерно стихотворение като „Postscriptum“, вдъхновено от любовта към Марина Басманова, на която се отделя значително място в първата глава на дисертацията. Освен това то съединява двете теми във фокуса на изследването, любовта и самотата“

„Я входил вместо дикого зверя в клетку...“ също е интересно от гледна точка темата на дисертацията. Стихотворение, което и самостоятелно взето за обект на анализ, предполага широко поле за всякакви импровизации върху Бродски. Още повече, ако се прибави към него и английският му превод, направен от самия Бродски.

Юношеското стихотворение „Одиночество“, на което са отделени само няколко скромни реда – при положение, че в дисертацията се изследва самотата – пък просто задължава да бъде огледано по-детайлно.

За сметка на това относително голямо пространство от втора глава заема коментарът на стихотворението „На независимость Украины“, разбудило страсти и противоречиви реакции сред почитателите на Бродски не заради художествените си особености, а заради неочаквано заетата от автора му политическа позиция. То може би стои встрани от онова, което е във фокуса на тази част от дисертацията – самотата; не толкова добре мотивирано изглежда присъствието му там, макар и дисертантът да оправдава това присъствие заради езика и „способността на поета да съчетава високи и ниски лексикални пластове“ (с. 102). Но иначе е хубаво, че не е пропуснато, тъй като дава възможност да се види Бродски в неговата цялост, представя го от по-друга, нечакана за мнозина, светлина, без да бъдат спестявани неудобните, непредставителните, „неправилните“ страни на неговата творческа или човешка личност. Същото в известна степен се отнася и за стихотворението „На смерть Жукова“, върху което докторантът също е спрял вниманието си.

Заглавието на дисертацията създава очаквания за още посоки, в които би могъл да впусне изследователят, да поразсъждава какви са последствията, резултатите, които произтичат например от двуезичието на поета, от автопреводите му.

При Бродски е наистина интригуващ въпросът за **автопреводите**, той не е типичен случай, рядко поети превеждат себе си. В литературата за Бродски вече са правени опити да се сравнява образа на лирическия герой в елегията „Прошло что-то около года...“ (1986) в оригинал и автопревод, за да се установят настъпилите изменения, разликите между двата текста. Би могло да се поумува и върху изказаното някъде предположение, че криейки се от руския читател зад английския език, авторът всъщност може да си позволи да бъде себе си.

Бродски се отнася сериозно, с изключителен респект към изкуството на превода, смята го за занимание „на границата на невъзможното“, чувствителен е на тази тема, някъде дори казва, че върху преводите стои цялата световна литература. В дисертацията всички използвани поетически текстове на Бродски са съпроводени от преводи, направени от нейния автор Б. Ламбовски. Приемам аргументите, с които той прилага към цитираните стихове на Бродски свои собствени преводи, вълнуващо е разбира се как поет пречупва през собственото си поетическо гледане чужди стихове, но не съм убеден в необходимостта от това в конкретния случай, а и не винаги са сполучливи: „И по-тому теперъ дальше от тебѣ, чем от них обоих...“ – „Точно затова си ми два пъти по-далечна...“.

Проблемът, заложен в заглавието, би могъл да намери развитие също така и в едно по-задълбочено навлизане в **двуетичието** на писателя, има смисъл да се проследи как по-особен и специфичен начин функционира при него използването на два езика, как при него сработва ефектът от замяната на родния език с друг. Защото повече от любопитни са схващанията му за различните възможности на двата езика да предават определени поетически състояния. Бродски има и интересно изказване, където твърди, че ако се случи така, че да му се наложи да живее само с единия език, с английския или с руския, това би го разстроило, ако не и подлудило.

Избраните условно вектори, ключове към многогласието у Бродски – любов и самота, предполагат отправяне на поглед към поет, който някак незаслужено отсъства – Осип Манделщам. Двамата са принудени да преодоляват аналогични перипетии, с които ги изненадва съдбата, по сходен начин те получават израз например в близките по звучене „Воронежские стихи“ на О. Манделштами и в цикъла на Й. Бродски „Часть речи“. В смисъла, в

който дисертантът изследва многогласието, Бродски е твърде близък и с М. Цветаева, близост, за която сам той нееднократно е говорил. Изобщо едно малко по-съсредоточено вглеждане в неговата „**велика четворка**“ (О. Манделщам, М. Цветаева, А. Ахматова, Б. Пастернак) щеше да бъде повече от полезно. През такава една призма и многоликата същност на Бродски би била още по-видима и доказана убедително.

Няма как, прочитайки този дисертационен труд, да не открием езика на дисертанта – зрял, отшлифован, както и мисълта му – логически последователна, текстът се чете с лекота. Всъщност стилът на Б. Ламбовски е малко повече есеистичен, отколкото академичен, на границата между двата, научното изследване преминава в есе за поезията, за поета.

Сред недоогледаните, неизгладените неща в дисертацията бих отбелязал непоследователността в изписването на заглавията на стихотворенията на Бродски ту в оригинал, ту преведени на български: „К одной поэтессе“ (с. 25; заглавието е и неточно, то е „Одной поэтессе“, както правилно е на с. 37); „Песни от щастливата зима“, „Парченце от медения месец“, „Из английските сватбени песни“ (с. 28). Случва се дори в рамките на един и същ абзац (с. 14-16): „Изотникъде с любов“ (бълг.) и „Разговор с небожителем“ (рус.). Както и с едно и също стихотворение: „Прощалната ода“ (с. 38) и „Прощальная ода“ (с. 39).

Забелязва се и прекалено често цитиране на едни и същи изследователи на Бродски по протежение на целия текст на дисертацията. Около 25 пъти са позоваванията на Лев Лосев, на Андрей Ранчин около 10 пъти. В същото време Валентина Полухина, също последователен и задълбочен изследовател на Бродски, в това число на автопреводите му на английски език, в библиографията, съдържаща общо 109 заглавия, присъства с 3 книги, но не е цитирана нито веднъж вътре в текста. А от гледна точка на темата на дисертацията, тя е далеч по-необходима за изследователя, проучва типологията на знаците, чрез които се замества лирическото „аз“ в поезията на Бродски (Виж: Полухина, В. *Метаморфозы „я“ в поэзии постмодернизма: двойники в поэтическом мире Бродского* // *Studia Russica Helsingiensia et Tartuensia*. 5. Helsinki, 1996. P. 391 – 407). Александър Жолковски, също само маркиран в библиографията, има интересен анализ

върху мнимата пародия на Пушкин „Я вас любил“, където във фокус е нещастната любов.

Иначе и като подход на автора към изследвания проблем, и като краен резултат дисертацията заслужава висока оценка.

Струва ми се, че докторантът е намерил своя път към твърде сложна поетическа вселена като тази на Бродски, която предполага многовариантност на четенето, нееднозначен смисъл на посланията, която притежава висока степен на литературност, съдържа нелеки за декодиране скрити смисли, алюзии. Своето изследване сам той е определил като „донякъде екстравагантен стремеж за събиране на разнообразните лирически лица на поета в своеобразен калейдоскоп на всеобхватния творчески Аз“ (с. 11). По такъв начин, чрез разчленяване, всъщност успява да изгради монолитния поетически портрет и образ на последния голям руски виртуоз на стиха. Разполага го в координатни системи, представя го в нестандартни проекции. Понякога по-интересно е дори самото начертаване на дадена координатна система, не толкова проекцията на поета върху нея. Търси и успява да покаже уникалността на Бродски в иначе общи за всички поети теми, доколкото многогласието, полифонията, е същностна черта на не един и двама такива.

Заклучение:

С дисертационния си труд „Многогласие на лирическият Аз в поезията на Йосиф Бродски“ докторантът Бойко Панов Ламбовски има пълно основание да претендира за образователната и научна степен „доктор“ – препоръчвам на Научното жури да му я присъди.

23 декември 2021 г.

София

доц. д-р Радостин Русев